

ДЕРИВАЦИСКИТЕ ПРОЦЕСИ НА ПРАСЛОВЕНСКИОТ КОРЕН *MER- ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Давор Јанкулоски

Истражувачки центар за ареална лингвистика „Божидар Видоески“

Македонска академија на науките и уметностите – Скопје

jankuloski@manu.edu.mk

Последниве години во Истражувачкиот центар за ареална лингвистика при МАНУ во фокусот на интерес се наоѓа еден нов пристап кон описот на зборообразувачкиот систем на македонскиот јазик. Пристапот се состои во истражување како се создаваат нови лексеми во рамките на едно зборообразувачко гнездо, односно групи лексеми деривирани од иста зборообразувачка база во форма на коренска основа. Според Марковиќ и Тополињска (2019), еден од најзначајните процеси што го отсликуваат системскиот пренос на информации од семантичкиот континуум во лексиконот на јазикот претставува процесот на семантичка деривација. Преку овој процес се овозможува набљудување на асоцијативните низи, кои ги задржуваат основните, појдовни семантички компоненти, пренесувајќи се од човекот и од реалниот свет сè до најапстрактниот – менталниот свет на човекот. Овие основни семантички компоненти претставуваат нераскинлива врска во текот на формалниот развој на лексичкиот фонд на јазикот. Во овој текст ќе се обидеме да го прикажеме формалниот и семантичкиот деривациски процес на индоевропската и прасловенска основа *mer- во македонскиот јазик. Оваа основа во прасловенскиот развила неколку превојни варијации и тоа: *mer-, *mor-, *mar-, *mьr-. Идентификацијата и потврдувањето на прасловенските и индоевропските форми и основи се базира врз толкувањата содржани во користените етимолошки речници.

Клучни зборови: семантичка деривација, формална деривација, македонски јазик, зборообразувачко гнездо, антропоцентрично-спацијална теорија за јазикот

DERIVATIONAL PROCESSES OF THE PROTO-SLAVIC ROOT *MER- IN MACEDONIAN LANGUAGE

Davor Jankuloski

Research Center for Areal Linguistics “Bozidar Vidoeski”

Macedonian Academy of Sciences and Arts – Skopje

jankuloski@manu.edu.mk

In the recent years the employees of the Research Center for Areal Linguistics at the Macedonian Academy of Sciences and Arts have been working on a new approach for the description of the word formation system in the Macedonian language. The approach consists of researching groups of lexemes derived from the same root attested in the Proto-Slavic language. According to Markovikj and Topolińska (Марковиќ и Тополињска 2019), one of the most important processes that presents the systematic transfer of information from the semantic continuum to the lexicon of the language is the semantic derivation. This process allows the observation of the associative sequences, which retain the basic, initial semantic components, transmitted from the man and from the real physical world to the human mental world. The research is based on the anthropocentric-spatial language theory which helps to analyse how the basic semantic component embedded in some verbal roots representing basic human conditions and activities can transfer and rise through evolution of the conceptualization. In this paper, the author analyzes the formal and the semantic derivation of the Proto-Slavic root *mer- in the Macedonian language, which has developed several variations (*mer-, *mor-, *mar-, *mьr-) since the Proto-Slavic period. Its embedded semantic component is “stop living (existing)”.

Keywords: semantic derivation, formal derivation, Macedonian language, word formation nest, anthropocentric-spatial language theory

1 Воведни белешки

Нашиот вокабулар претставува одраз на нашата концептуализација на светот. Како израз на потребата во вокабуларот да се вклучи назив за некој нов „објект“ што се појавил во светот околу нас, под влијание на одредени семантички импулси се раѓа нов предикат¹ или т.н. генерички поим (Topolińska 2017; Марковиќ и Тополињска 2019). Појавувањето на новите импулси не наведува да бараме веќе постојна семантичка база во нашиот вокабулар, која би можела да послужи за подлога при именувањето на новиот објект, сеедно дали му припаѓа на материјалниот или на апстрактниот свет. Доколку се најде таква база, таа му ја пренесува својата основна семантичка компонента на новиот, тукушто оформен предикат. Овие семантички компоненти се заеднички за целото зборообразувачко гнездо.

Пристапот се состои во истражување на групите лексеми деривирани од иста зборообразувачка база во форма на коренска основа засведочена во прасловенската јазична заедница. Според Марковиќ и Тополињска (2019), овој процес најдобро го покажуваат основите што се поврзуваат со најосновните човекови положби, движења и состојби, бидејќи поседуваат најголема моќ за пренос на основните семантички компоненти од реалниот кон менталниот свет. Во овој текст ќе се осврнеме на формалната и на семантичката деривација на прасловенскиот (и индоевропски) корен **mer-*, чија вградена семантичка компонента се однесува на една од прототипните состојби на човекот.

2 Етимолошка анализа

Основната семантика на индоевропскиот корен **mer-* прототипно се поврзува со човековата состојба ‘престанување на живот, умирање’ (Mallory and Adams 2006: 194, 198; Pokorny 2007: 2089). Деривати со ова значење се регистрираат во значителен дел од индоевропските јазици, старогрчки *ἐμφορτεν* ‘умрен, починат’, староиндиски *marati*, *máratē*, ерменски *meṙanim*, латински *morī* (*morior* 1 sg.), литвански *mirti*, латвиски *mirt*, сите со значење ‘умира’ (De Vaan 2008: 389-390; Derksen 2015: 321).

Како примарен глаголски дериват во прасловенскиот го среќаваме **merti* (inf.), **mьrь* (1 sg.) (Трубачёв 1993: 101-102; Фасмер 1967: 602). Изведените форми од овој индоевропски корен во прасловенскиот се јавуваат во неколку превојни основи **mer-*, **mor-*, **mar-*, **mьr-* (Skok 1972: 465-466).

¹ Според Тополињска (Topolińska 2017: 344; сп. и Марковиќ и Тополињска 2019: 11), над 90 проценти од нашиот вокабулар се состои од предикати, или т.н. генерички поими кои се резултат на нашата концептуализација на светот, а останатиот дел го сочинуваат уште само сопствените имиња и операторите на референција.

3 Формална деривација

Прасловенската глаголка основа **mer-* уште во старословенскиот дала **mrě-*, односно прасл. **mertī* > стсл. *mrěti*. Како континуант на оваа старословенска форма во македонскиот го регистрираме глаголот *мрее* (Трубачёв 1993: 101). Со префиксација во македонскиот се добиени и видските парови: *замре – замира*, *ѿодзамре – ѿодзамира*, *ѿремре – ѿремира*, *ѿримре – ѿримира*.

Во прасловенскиот се лоцира и формата **umertī*, добиена со префиксација на **mertī* со прасл. **u-* (Snoj 2016: 820), додека во македонскиот јазик го бележиме глаголот *умре* и неговиот видски парник *умира* (< **umirati*). Од нив со „повторна“ префиксација се јавуваат глаголските деривати: *изумре – изумира*, *ѿриумре – ѿриумира*, *исѿоумре – исѿоумира*, *заумира*, *ооумира*. Од глаголската основа е изведена и придавката *умрен*, која во македонскиот се супстантивизирала во значењето ‘тој што умрел’, а помеѓу именските деривати се среќаваат и *умреница*, *умирачка*.

Продуктивен деривациски процес во македонскиот јазик дала основата **mor-*, за чиј примарен дериват во прасловенскиот се претполага формата **morъ* (Трубачёв 1992: 250–251), мак. *мор* ‘масовно умирање на луѓе или на животни поради болест или глад; чума’. Од истата основа е изведен и прасл. глагол **moriti*, мак. *мори* со значење ‘пустоши, сотира (за болест)’. Меѓу префиксираниите деривати ги регистрираме: *замор*, *заморен*, *заморувачка*, *замори – заморува*; *изморен*, *измореноси*, *измори – изморува*; *ѿмор*, *ѿморница*, *ѿмори*; *ѿремор*, *ѿреморен*, *ѿремори – ѿреморува*; *умор/умора*, *уморен*, *умореноси/уморноси*, *уморнина*, *умори – уморува*; *одмор*, *одморен*, *одмориши*, *одморалиши*, *одмори – одморува*, *одмора*. Лексемата *мора* ‘мачен сон, тешкотија’ ја континуира прасл. форма **mora*, чие етимолошко потекло не е целосно разјаснето, иако одредени толкувања ја поврзуваат со овој корен (за повеќе в. Трубачёв 1992: 211–214, Derksen 2008: 324–325).

Превојната основа **mar-* не развила продуктивен деривациски процес во македонскиот јазик. Можен дериват е *омарнина* ‘спарно време пред дожд, голема горештина и влага’, но постојат различни интерпретации на потеклото на неговите прасловенски претходници **morъ*, **mara*, глаголот **mariti* (сп. Георгиев 1986: 660; Трубачёв 1992: 212–214; Rejzek 2017: 235).

Основата **mьr-*, проширена со индоевропскиот суфикс **-ti*, прасл. **-tь* (сп. Rokorny 2007: 2089; Derksen 2008: 342; Трубачёв 1994: 146, 150), во прасловенскиот го дава дериватот **mьrtь*, од чија придавска форма **mьrtь-ъv-ъ*, се развило мак. *мрѿов* и уште низа – особено именски и придавски – деривати: *мрѿовец*, *мрѿовечница*, *мрѿвак*, *мрѿвачница*, *мрѿвило*, *мрѿвица*, *мрѿвичиши*, *мрѿвоси*; *мрѿвен*, *мрѿвенски*, *мрѿовечки*; сложените форми: *мрѿвороген*, *мрѿворогенче*, *мрѿвојроверишел*; како и глаголот *мрѿвее*. Оваа основа е содржана и во прасл. **sьmьrtь*, формирана со префиксот **sь-* на прасл. **mьrtь* (Derksen 2008: 480). Во македонскиот ги среќаваме: *смрѿи*, *смрѿишник*, *смрѿишница*, *смрѿиноси*, *смрѿовница*; *смрѿиен*, *смрѿишнички*; како и сложените образувања: *смрѿиносен* и *смрѿиносноси*. Со двојна префиксација се образувал глаголот *усмрѿи*, како и неговиот видски парник *усмрѿува*, добиен со вторична имперфективизација со суф. *-ува*.

Основата **myr-* се поврзува и со формата **myrša* (од **myr-x-* и суф. -*ja*, според Георгиев и Дуриданов 1995: 430), иако оваа етимолошка врска не може да се потврди со сигурност (Skok 1972: 467). Од дериватите на проширената основа **myrš-* во македонскиот јазик ги бележиме *мрша*, *мршав*, *мршавоси*, како и сложените форми *мршојад*, *мршојадец*, *мршојаген*.

4 Семантичка деривација

При анализата на процесот на семантичката деривација централно место зазема човекот и неговиот однос во просторот. Овој процес овозможува набљудување на асоцијативните низи што водат потекло од основните човекови состојби, дејства, активности итн. Во нив се задржуваат базичните семантички компоненти, кои понатаму преку процесите на деривација се пренесуваат од човекот и неговиот однос кон просторот и материјалниот свет до мисловниот, апстрактниот, т.е. менталниот свет.

Кај прасловенската основа **mer-* и нејзините превојни варијанти, одликувачката вградена компонента прототипно е поврзана со човекот и негова состојба во просторот, а се однесува на **‘престанок на егзистенција’**. Поради прототипната поврзаност со човекот, оваа семантичка компонента лесно можела да се пренесе преку материјалниот сè до менталниот човеков свет. Со оглед на тоа што **‘престанок на егзистенција’** е најчесто непосакувана состојба во свеста на човекот, т.е. имајќи го предвид исконскиот страв на човекот од смртта, оваа компонента во менталниот свет се доближила до поимањето за слабост, односно тешкотија, страдање, мака и сл.

Погорекажаното ќе се обидеме да го илустрираме преку примерите во продолжение.²

Реален свет – семантичка компонента **‘престанок на егзистенција’**:

- (1) Дојде време да се *мрее*.
- (2) Да *мрееме* како што се *мрее*.
- (3) Тој леѓна во *посиелата* и *замре*, свршен кон *сидој*.
- (4) Живоиниите *замреа* од *нейозната* болест.
- (5) *Замре* вревата од *улицата*.
- (6) *Замре* неговата *смеа*.
- (7) *Замреа* некои *стари* занаети.
- (8) *Подзамреа* *шоповиите*.
- (9) *Подзамре* *шрговијата* во *малото* *грајче*.
- (10) *Премрела*, ама ја *повраиивме*.
- (11) *Умре* од *болест*.
- (12) *Умре* со *природна* *смрт*.
- (13) *Умре* *лихварството*, нема *веќе* *леб* без *мака*.
- (14) Го *умреа* *стариот* *предвреме*.
- (15) Секој ден *умираат* *по* *дваесет* *души*.

² Сите примери се преземени од *Дигиталниот речник на македонскиот јазик* (<http://www.makedonski.info/>).

- (16) **Умира** и не се *й*редава.
 (17) Го*й*шов е ране*й*шо*й*, **умира** веќе.
 (18) **Умираа*й*** с*й*тари*й*е обичаи.
 (19) Тие с*й*т*й*е **изумреа**, не ос*й*тана никој во *го*лемат*й*а кука.
 (20) Мног*у* живо*й*т*й*нски видови **изумреле**.
 (21) **Изумреле** мног*у* деца за време на војнат*й*а.
 (22) С*й*тари*й*е **изумреа**, млади*й*е о*й*тидоа на *й*у*й*дина.
 (23) Демек ако не **й**риумре ни*й*у еден од ш*й*ирајкувачи*й*е, случајо*й* ќе биде решен сам од себе.
 (24) **Ис*й*оумреа** мног*у* лу*й*е оваа зима.
 (25) **Заумира** *й*ивко и *й*олека.
 (26) Два*й*а*й*и **заумираше**, но и два*й*а*й*и заживеа.

Согледувајќи ги примерите, можеме да утврдиме дека во сите прикажани глаголски деривати од прасловенската основа **ter-* е содржана основната семантичка компонента. Оваа вградена семантичка компонента не се нарушила и кај префиксираните глаголски деривати, иако префиксите носат одредена семантичка модификација.³

Ментален свет – семантичка компонента ‘непосакувана состојба’:

- (1) **Мрее** од болка *оухо*й**.
 (2) Де*й*шо **замре** од с*й*рав.
 (3) **Премре** од с*й*рав.
 (4) Деца*й*а **й**римреа од с*й*рав.
 (5) Мајка му **й**римре од жал.
 (6) **Умре** од мака.
 (7) **Умре** од срам.
 (8) Дос*й*а бре, човеку, ме **умре** веќе, не можам да живеам со *й*ебе.
 (9) Ме **умре** со сво*й*и*й*е секојдневни молби.

Од примерите согледуваме дека и при преносот во менталниот свет дериватите од овој прасловенски корен ја задржале развиената семантичка компонента, мотивирана од појдовната ‘престанок на егзистенција’.

Вградената семантика на деривираниите форми во одредени контексти во менталниот свет овозможила употреби во кои мотивираната компонента може да означи ‘(непосакувана) состојба поради која *X* се доведува до крајни граници (дури и до престанок на егзистенција)’. На пример:

- (10) **Умре** *й*о (за) неа.
 (1) **Умрев** за јадење, не можам *й*овеќе да чекам.
 (12) **Мрее** од возбуда.

³ Угринова-Скаловска (1960: 102, 117) приведува примери со префиксираните деривати *й*римре (Умре, *й*римре, м*й*риво *й*агна.) и усм*й*и*й* (Ако *й*е уграм, ќе *й*е усм*й*и*й*ам.), а како значења кои ги внесуваат соодветните префикси ги бележи: „дејството станало однадеж и брзо“ и „навлегување во некое својство со особена сила...“. Ваквата семантичка модификација се однесува единствено на интензитетот на дејството, не и на основната вградена семантика на дериватите.

Со оглед на тоа што дериватите од прасловенската превојна основа **mor-* претставуваат континуанти на каузативот **moriti*, основната семантичката компонента се зачувала во модификувана варијанта ‘доведување до непосакувана состојба, која ако продолжи ќе резултира со **престанок на егзистенција**’. На пример:

- (1) *Газдаџаа ги замори работниците со тешката работа.*
- (2) *Тој ги замори очите од читање.*
- (3) *Таа се замори од долготро чекане.*
- (4) *Тој може да ѝлива со часови без да се замори.*
- (5) *Својанот ги измори арѓаниите со прекумерните барања.*
- (6) *Господарот го измори коњот.*
- (7) *Долгите дискусии ги изморија присутните.*
- (8) *Учениците се изморија, решавајќи цел ден задачи по физика.*
- (9) *Ги премори децата со работа.*
- (10) *Се преморија од џешчење.*
- (11) *Таа работи многу ме умори.*
- (12) *Вревата мене секогаш ме уморува.*

Од примерите забележуваме дека префиксацијата на глаголските деривати не ја променува семантичката компонента, туку влијае исклучиво на модификацијата на нејзиниот интензитет. Така, се деривирале и форми што може да означат ‘прекинување на непосакуваната состојба’. На пример:

- (13) *Одмори ги работниците малку.*
- (14) *Направи пауза за да ги одмори очите од читањето.*
- (15) *Одморил малку и пак продолжил да која.*
- (16) *Малку одзасијана на козјата пашека, се одмори да продолжи.*

Семантичката компонента ‘непосакувана состојба, која ако продолжи ќе резултира со престанок на егзистенција’ од реалниот лесно се пренесла и во менталниот свет на човекот:

- (1) *Неспокој му ја мори душата.*
- (2) *Ме мори шага.*
- (3) *Кај што мене, чума мори.*
- (4) *Црни мисли без преспан ги мореа.*

Прототипниот семантички концепт, кој по пат на метафоризација се пренел во менталниот свет, е вграден во сите овие деривирани глаголски форми. Основната семантичка компонента е лесно воочлива и во поголемиот дел од именските деривати. Придавката **умрен** примарно се бележи со значењето ‘што престанал да живее’, иако во одредени употреби се мотивирала поширената компонента ‘непосакувана состојба (која ако продолжи ќе резултира со престанок на егзистенција)’: *Умрен за вода*. Неретко се среќава и во супстантивизирана употреба: *Го сџави крстој на умрениот.*; *Умрен да сонуваш.*

Да ме држиш во гробот со умрение. Од оваа форма и суф. -ица е изведен дериватот **умреница** – административен термин што го означува ‘документот со кој се потврдува нечија смрт’. Лексемата **умирачка**, образувана од глаголот *умира* и суф. -ачка, карактеристичен за образување *nomina actionis* (Конески 2003: 42), во македонскиот јазик го означува ‘процесот на умирање’: *На умирачка е.*; или ‘времето на престанување на егзистенцијата’: *На умирачка им ја кажал својата ѿајна.*

Основната семантичка компонента ‘престанок на егзистенција’ е вградена во лексемата **ѿмор** ‘масовно умирање на луѓе или пцовисување, уништување на животни поради болест, труење или глад’: *Помор на рибите во Брегалница*; *Помор на цели села ѿоради чума*; *Помор на добитокот*; како и изведениот назив за ‘чума’ – **ѿморница**. Семантичката компонента ‘непосакувана состојба, која ако продолжи ќе резултира со престанок на егзистенција’ се јавува во низа префиксирани именски деривати од превојната основа **mor-*, и тоа – **замор**: *Тој ѿчувствуваша замор.*; *Тие беа исцрпени од замор.*; **умор** (физички/умствен); **умора**: *Кайнаш од умора.*; **умореност**, **измореност**, **ѿремор**: *Деновите ѿ завршуваа со ѿремор и измореност*. Дериватот **одмор**, пак, подразбира ‘прекинување на непосакуваната состојба заради обновување на силите и сл.’: *Време е за одмор.*; *Беа на одмор на море.*; итн. Од него се изведени и лексемите: **одморниште**, како назив за ‘поширок простор меѓу скали што служи за одмор’: *Тој ѿрѓна ѿ скалите, но се задиша, ѿа ѿодзасѿана на одморнишето.*; и **одморалиште** ‘зграда, објект што се користи за престој за време на одмор’.

Лексемата **мрѿовец**, образувана од придавката *мрѿов* и суф. -ец, во македонскиот јазик означува ‘човек што престанал да живее’: *Мрѿовците ги ѿгребуваат.*; *Жените ѿлачаа над мрѿовците.*; додека **мрѿовечница** претставува ‘зградата или просторијата во која се носат мртвците пред да бидат погребани’.

Дериватите **мрѿвило** и **мрѿвосѿ** се однесуваат на ‘отсуство на живот, егзистенција’, при што појдовната семантика овозможила развој до ‘непосакувани состојби’ во менталниот свет, како што се ‘отсуство на желба за живот’, ‘безволност, рамнодушност’, на пр. *Го обзеде мрѿвило*.

Формите **мрѿвак**, **мрѿвица**, **мрѿвичиште** се развиле како називи за ‘неисчистена вода во речно корито’ или ‘мочурливо место, необработлива земја’. Мотивот за добивањето на овие називи е лесно воочлив ‘нешто што не овозможува егзистенција’, имајќи ја предвид основната семантичка компонента на основата од која се изведени.

Основната семантика е вградена и во лексемата **смрѿ**, на пр. *смрѿ на фашизмот* подразбира ‘престанок на егзистенцијата на фашизмот’; *Го осудија на смрѿ (со бесење, сѿрелање)* – ‘го осудија на (казна што доведува до) престанок на егзистенција’; итн. Од лексемата *смрѿ* се деривирале и именските форми: **смрѿник** ‘суштество подложно на смрт’; **смрѿница** ‘жена смртник’; **смрѿносѿ** ‘подложност на смрт’, ‘количество на смртни случаи во определено време, место, средина...’, ‘предизвикување смрт’: *Смрѿносѿа на оѿровниште засови...*; **смрѿовница** ‘официјално уверение за смртта на некој’.

Лексемата **мрша** во македонскиот јазик примарно означува ‘труп од нешто што престанало да егзистира’, односно ‘мртво тело’: *Касайоџи ги закачи зак- ланиџе мрши за да го покаже убавоџо месо.*; *Орли се собраа на мршаџа.*; *Колаџа беше најоварена со човечки мрши.*; *Во двороџи на цркваџа лежаџи мршиџе од мрџвиџе селани.* Во други контексти, може да се помести и до ‘изнемоштен, слаб човек’, односно ‘некој што се наоѓа во непосакувана состојба (која доведува до престанок на егзистенција)’: *Каква мрша е, а осум деца родила.* Ова значење, мотивирано од појдовната семантичка компонента, е присутно и кај изведената придавка **мршав**, на пр.: *И се џресеа мршавиџе рамениџи.*; *Болесџа ја џравеше сѐ џомршава.*; *Скудна жетџа собираа од мршавоџо џоле.*; итн.

5 Заклучок

Прегледот на деривациските процеси на наследениот прасловенски корен *mer- (и неговите превојни варијанти) во македонскиот јазик не само што ни ја претстави неговата продуктивност во лексичкиот фонд туку и ни овозможи да проследиме како македонскиот јазик ги искористил наследените, но и како ги употребил сопствените механизми со цел подлабоко да ја истакне семантичката диференцијација, а притоа, пообјективно да го претстави светот во кој суштествува.

Анализата на семантичката деривација на прасловенската основа *mer- во македонскиот јазик покажа дека словенските превојни варијации, и покрај различните деривациските процеси, ја задржале прототипната семантичка компонента, макар во нејзиното највоопштено разбирање. Овие основи, чија вградена семантичка компонента е поврзана со една од прототипните човекови состојби, биле продуктивни при деривирањето форми чии значења, по асоцијативен пат, се пренеле од човекот до неговото опкружување, односно до реалниот свет, како и до неговиот мисловен, нематеријален свет.

Појдовната семантичка компонента вградена во прасловенската основа *mer- (и нејзините превојни варијанти) можеме да ја развиеме како ‘престанок на егзистенција’. Семантичките полиња се ширеле со текот на времето во однос на концептуализацијата на светот, која еволуирала и преку јазичната комуникација. Имајќи го предвид исконскиот страв на човекот од ‘престанокот на животот’ во реалниот свет, вградената семантичка компонента во менталниот свет еволуирала до ‘непосакувана состојба’. Анализата на дериватите од прасл. *moriti покажува задржување на појдовната семантичка компонента и покрај модификацијата што ја внесува каузативот: ‘доведување до непосакувана состојба, која ако продолжи ќе резултира со престанок на егзистенција’. Сето ова ја верификува антропоцентрично-спацијалната теорија за јазикот, што се однесува на прототипните човекови состојби како основа за преносот на семантичките компоненти од реалниот, материјален свет до најапстрактниот, т.е. менталниот човеков свет.

Библиографија

- Георгиев, В. И. (ред.). (1986). *Български етимологичен речник*, т. 3. Софија: БАН.
- Георгиев, В. И., Дуриданов, И. (ред.). (1995). *Български етимологичен речник*, т. 4. Софија: БАН.
- Конески, К. (2003). *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Марковиќ, М. (2017). „Семантичка деривација на прасловенскиот глаголки корен *met- во македонскиот јазик“. *Slavica Wratslaviensia*, CLXV, 267-276. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Марковиќ, М., Тополињска З. (2019). *Македонски – њолски. Семантичка деривација на одбрани прасловенски корени*. Скопје: МАНУ.
- Тополињска, З. (2018). „Термална обработка на храна – лингвистичка интерпретација“. *Језик као зајис културе у еџнолошкој и лингвистичкој анализи на релацији Србија – Македонија* 1, 15-25. Београд: САНУ.
- Трубачев, О. Н. (ред). (1992). *Этимологический словарь славянских языков*, т. 19. Москва: Наука.
- Трубачев, О. Н. (ред). (1993). *Этимологический словарь славянских языков*, т. 18. Москва: Наука.
- Трубачев, О. Н. (ред). (1994). *Этимологический словарь славянских языков*, т. 21. Москва: Наука.
- Угринова-Скаловска, Р. (1960). *Значењата на глаголкиите префикси во македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик.
- Фасмер, М. (1967). *Этимологический словарь русского языка*, т. 2. Москва: Издательство „Прогресс“.
- Derksen, R. (2008). *Etymological Dictionary of the Slavic Inherited Lexicon*. Leiden, Boston: Brill.
- Derksen, R. (2015). *Etymological Dictionary of the Baltic Inherited Lexicon*. Leiden, Boston: Brill.
- De Vaan, M. (2008). *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages*. Leiden, Boston: Brill.
- Mallory, J. P., Adams, D. Q. (2006). *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford: University Press.
- Pokorny J., (2007). *Proto-Indo-European Etymological Dictionary*. Dnghu Association.
- Rejzek, J. (2017). “Psl. *marъъ a dalši odvozeniny od kořene *mar”. *Jezikoslovni zapiski*, vol. 23, no. 2, *Ob jubileju Ljubov Viktorovne Kurkine*. 235-240. Ljubljana: Založba ZRC.
- Skok, P. (1972). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, т. 2. Zagreb: JAZU.
- Snoj, M. (2016). *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Topolińska, Z. (2015). *Zmiana perspektywy*. Kraków: PAU.
- Topolińska, Z. (2017). „Derivacija semantyczna“. *Пуџевима речи, Зборник радова у часћ Даринки Горџан Премк*, 341-344. Београд: Универзитет у Београду.

Диџитален речник на македонскиот јазик. <http://www.makedonski.info/>